

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΙΦΘΗΣΕΤΑΙ πολύ φῶς κατὰ τὴν προσεχῆ Ὀλυμπιακὴν ἔχθεσιν ἐπὶ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς διατελεῖ σήμερον, ἐπὶ τῆς ἐπιτευχθείσης ἀναπτύξεως τῶν ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πολιτικὴ οὐδὲν θὰ καταλάβῃ ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ τμημα καὶ δὲν θ' ἀποστείλῃ ἐν αὐτῇ εἰμὴ τὸ πολὺ πολὺ ἐπίου ἐλλανοδίκα, τὰ ἐκ ταύτης συμπεράσματα ἔσονται λίαν παρήγορα

διὰ τοὺς ποθοῦντας τὴν εὐημερίαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς μικρᾶς ἡμῶν Πατρίδος.

Οἱ Ἕλληνες ὡς ἰδιῶται εἰργάσθησαν μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος, ὅπως φθάσωσι τὰ ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου βήματα τῶν λοιπῶν τῆς Εὐρώπης λαῶν, καὶ ἴσως ἴσως οὐδενὸς ἐτέρου ἔθνους ἡ ἱστορία περιέχει τόσα, ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου ἀνταπαρνήσεως καὶ θυσιῶν παραδείγματα, ὅσα ἡ τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος.

Οὔτε τὸ ἐμπόριον, οὔτε ἡ βιομηχανία, οὔτε ἡ ἐπιστήμη καθυστεροῦσι παρ' ἡμῖν, οὐδ' ἀπέμεινεν ἐν τοῖς σπαραγμοῖς, ὡς τινες δυνατὸν νὰ ἰσχυρίζωνται· τὸναντίον, ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ νέαν προσκτώνται ζωὴν καὶ παρακολουθοῦσιν ὅπως ἂν ποτε τὴν ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ κίνησιν αὐτῶν. Μόνον ἡ γεωργία καὶ αἱ καλαὶ τέχναι δὲν ἔτυχον ἔτι τῆς δεούσης προσοχίας, ὅπως ἀναπτυχῶσι καὶ ἀκμάσωσιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἱκανοὶ ὑπάρχουσι λόγοι νὰ ἐλπίζῃ τις, ὅτι βαθμηδὸν θέλουσι λάβει τὴν ἀναγκαίαν πρὸς τὴν πρόδον ὄθησιν. Ἀφ' ἐτέρου δὲ τὰ τόσα ἔξοχα παρ' ἡμῖν ἰδρύματα, ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πολυτεχνεῖον, τὰ Μουσεῖα, τὰ διάφορα εὐεργετικὰ κατὰστάματα, τὰ πολλὰ

πρὸς ἐκπαίδευσιν ἀπόρων νέων κληροδοτήματα, οἱ φιλολογικοὶ καὶ ἐπιστημονικοὶ ἀγῶνες, πρόκεινται τεκμήρια τρανὰ τῆς φιλοπατρίας τοῦ ἰδιώτου "Ἕλληνας, ὅστις οὐχὶ μόνον ἐν τῷ μεγάλῳ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνι τὰ πάντα ἐθύσασεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν ἐξακολουθεῖ πᾶν ὅ,τι δύναται ὑπὲρ τῆς ἐν εἰρήνῃ προόδου καὶ εὐημερίας τῆς πατρίδος προσφέρειν.

Τὸ κράτος παρ' ἡμῶν μόνον εἰς τὰ διάφορα πολιτικὰ κόμματα ἐπῆλθε κατὰ καιροὺς ἀρωγόν, εἰς τὰς κοινωνίας τὰς ἐλληνικὰς οὐδὲν ποτε ἡδυνήθη νὰ ἐπιδαφιεύσῃ ἀγαθόν. "Ἀπασα λοιπὸν ἡ ἐπιτελεσθεῖσα πρόοδος ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν, εἰς τὴν ἀτομικὴν ἐργασίαν καὶ εὐφυίαν τοῦ ἰδιώτου "Ἕλληνας, ἀφ' ἑτέρου δέ, εἰς τοὺς μεγάλους ἐκείνους πατριώτας, οἵτινες οὐδὲ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξαχρειωθέντες, οὐδὲ ὑπὸ τοῦ ὑλιστικοῦ τῆς ἐποχῆς ρεύματος παρασυρθέντες, διετήρησαν ἄσβεστον εἰς τὰ στήθη αὐτῶν τὸ ἱερόν τῆς φιλοπατρίας αἰσθημα καὶ ἐπῆλθον κατὰ καιροὺς χορηγοὶ γενναῖοι εἰς τὰς μεγάλας τοῦ τόπου ἀνάγκας.

Οὕτως ὡς λαὸς δυνάμεθα μὲ ὑψωμένον τὸ μέτωπον νὰ παριστάμεθα ἐνώπιον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ ν' ἀπαιτῶμεν, ὅπως καὶ ἡμεῖς θεωρῶμεθα πεπολιτισμένοι.

Ἡ κοινωνία ἡ ἐλληνικὴ μετεμορφώθη ὅλως, ἀφ' ἧς ἡ ἐλευθερία ἐπανῆλθε μετὰ τῶσων αἰώνων ἐξορίαν ἐν τῇ χώρᾳ, εἰς ἣν κατὰ πρῶτον ἤκμασε. Πρὸ τοῦ ἀγῶνος οὐδεμία ἐξίς τουρκικὴ ἦτο ξένη εἰς τὸ ἐλληνικὸν στοιχεῖον, πλὴν ἐκείνων, ἃς ἡ χριστιανικὴ θρησκεία αὐστηρῶς κατεδίκαζεν· οὕτω δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ πρὸ τῆς παλιγγενεσίας "Ἕλληνας ἦσαν Τοῦρκοι χριστιανοί. Καὶ διετήρησαν μὲν αἰεὶ ποτε τὸν πρὸς τὴν ἱεράν τῆς ἀπελευθερώσεως ἰδέαν ἔρωτα, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθησαν νὰ μὴ ἐξοικειωθῶσι πρὸς τὰς κοινωνικὰς συνθηκὰς τοῦ βαρβάρου κυριάρχου.

Ἐνθυμοῦμαι, ὅτι πρὸ τινων ἐτῶν τὰ φιλοκάγαθα μέλη φιλολογικοῦ τίνος Συλλόγου ἐν Ἀθήναις, ἐπὶ πολλὰς συνζητήτων ἡμέρας καὶ νύκτας τίνι τρόπῳ ἡδύναντο νὰ διατηρηθῶσιν ἀμείωτα τὰ ἐλληνικὰ ἔθιμα, δηλαδὴ ἡ βάρβαρος κοινωνικὴ δίαιτα, ἡ πρὸ τοῦ ἀγῶνος κρατήσασα. Τόσοι δὲ τότε ἀντηλλάγησαν γινῶμαι, χωρὶς οὐδεὶς νὰ εἴπῃ, ὅτι κοινωνικὰ ἔθιμα ἐλληνικὰ δὲν ὑπάρχουσιν, ὡς δὲν ὑπάρχουσιν ἔθιμα γαλλικὰ, οὐδὲ ἔθιμα ἀγγλικὰ. Μόνον ἔθιμα πολιτισμοῦ γινώσκει πλέον

τῶν λαῶν ἡ ἱστορία, καὶ οἱ πεπολιτισμένοι λαοὶ κοινὰς ἔχουσι τὰς ἔξεις καὶ διατυπώσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Ἄλλὰ τὰ βήματα τοῦ πολιτισμοῦ ἢ ἐλευθερία μόνη φωτίζει καὶ διὰ τοῦτο, ὡς ἦτον ἐπόμενον, μόλις ὁ κατακτητὴς ἐξεδιώχθη, ἤρξατο καὶ παρ' ἡμῶν ὁ πολιτισμὸς καθαίρων βαθμηδὸν τὸ κοινωνικὸν ἔδαφος καὶ ἐμφυτεύων αὐτῷ τοὺς εὐγενεῖς καρπούς του· σήμερον δέ, ὅπως ἐκπλήσσειται τις πρὸ τῆς ἐκτάσεως καὶ εὐημερίας τῶν κυριωτέρων τῆς Ἑλλάδος πόλεων, οὕτως ἀναγνωρίζει, ὅτι καὶ ὁ κοινωνικὸς ἐν αὐταῖς βίος ἐπιμελῶς ἐκανονίσθη καὶ ἐπικισθητῶς λίαν ἐβελτιώθη.

Ἄλλὰ—διότι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα οὐχὶ εὐάριθμα ἐν τῇ εὐμενεῖ περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐλληνικῶν κοινωνιῶν κρίσει,—δὲν ἠδυνήθημεν ἔτι ἐν ὅλοις τοῖς σημείοις νὰ φθάσωμεν τοὺς μεγάλους τῆς Εὐρώπης λαούς· ἐν τισὶ μάλιστα, παρεξηγήσαντες αὐτούς, παριστάμεθα ἔτι μᾶλλον ἀμβλυποῦντες ἢ ὅσον ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Ἡ οἰκογένεια, λόγου χάριν, ἥτις εἶνε ἡ θεμελιώδης τῆς κοινωνίας βάσις, δὲν ἐμορφώθη ἔτι τελείως παρ' ἡμῶν, οὐδ' ἀνευρίσκει τις ἐν αὐτῇ τὸν εὐγενῆ τύπον καὶ τὴν ἁρμονίαν, ἥτις τὴν διακρίνει ἐν ταῖς πλείεσταις κοινωνίαις τῆς Δύσεως. Καὶ τοῦτο ἀποδοτέον κυρίως εἰς τὸν ἐμπορικὸν χαρακτῆρα, τὸν ὅποιον ὁ γάμος φέρει συνήθως παρ' ἡμῶν, καθόσον λίαν σπανίως ἢ ἱερὰ αὕτη σχέσις συνάπτεται μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνίδος, ἀνευ προϋπολογισμοῦ καὶ συνδυασμῶν οἰκονομολογικῶν. Τὸ χρέμα εἶνε ὁ κύριος παράγων τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἐν Ἑλλάδι συνοικεσίων, καὶ οὕτως ἡ εὐδαιμονία κατ' ἐξαιρέσειν σχεδὸν παρέπεται αὐτοῖς, διότι τὰ ἀληθῆ πρὸς ταύτην κεφάλαια οὐδὲν ὡς προερευνῶνται.

Ὡς ἐκ τούτου δὲ αἱ σκέψεις καὶ αἱ ἔξεις τῆς κυρίας ἀντίκεινται συνήθως εἰς τὰς τοῦ κυρίου, ἢ περὶ τὴν ἐνδυμασίαν καλαισθησίαν τῆς συζύγου κηρύσσει ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τοῦ βαλκαντίου τοῦ συζύγου, ἢ ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ἐνὸς προσβάλλεται διακριτῶς ὑπὸ τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ἐτέρου καὶ οὕτω καθεξῆς αἱ διάφοροι ἀλληλοσυγκρουόμενα ἰδιότητες τοῦ ὑπὸ προικῶς συνθήκας συνδεθέντος ζεύγους καταλήγουσιν εἰς ἀταξίαν περὶ τὴν διεύθυνσιν καὶ ἀνατροφὴν τῆς οἰκογενείας.

Εἰς τὰ τέκνα δίδεται μᾶλλον ἐπιδεικτικὴ μόρφωσις. Καθιστῶμεν αὐτὰ νηπιόθεν ψιττακοὺς πολυγλώσσους καὶ ἠλικιούμενα τὰ μὲν ἄρ-

ρένα οἱ εὐπορώτεροι ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν ἐσπερίαν πρὸς τελειοποιήσιν τοῦ πῆλου των, τὰ δὲ θήλεα παρουσιάζουσιν εἰς τὰς αἰθούσας τῶν χορῶν καὶ τῶν ἑορτῶν, ἵνα τὰ ἐπιδεικνύουσιν ὡς τέρατα καλλοῆς καὶ χάριτος. Καὶ ὅταν ἡ στιγμή τῆς πραγματικότητος ἐπέρχηται, οἱ μὲν υἱοὶ ἐπιδίδονται εἰς τὴν πολιτικὴν ἢ τὴν προικοθηρίαν, δι' ἔλλειψιν κρείττονος σταδίου, αἱ δὲ κόραι φέρουσι πολλὰς τρυφερὰς ἀναμνήσεις, ἀλλ' ὀλιγίστας περὶ μέλλοντος ἐλπίδας.

Ἐν ταῖς κατωτέραις ἀφ' ἑτέρου τάξεσιν, οἱ γονεῖς λαμβάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θέσιν ὑποδεῆ ἀπέναντι τῶν τέκνων των, ἔστι δ' ὅτε ὁ διακεκριμένος ἱατρὸς ἢ ἡ διπλωματοῦχος διδάσκαλος ἀποκρύπτουσιν ὅσον δύνανται ἀπὸ τῆς κοινωνίας, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸν παντοπώλην πατέρα των ἢ τὴν πλύντριαν μητέρα των.

Ἡ τοιαύτη ἀνώμαλος οἰκογενειακὴ ἐξέλιξις ἀφορμὴν ἔχει τὴν ἐπιπολαιότητα ἡμῶν, τὴν ἔμφυτον, καὶ τὴν ἔλλειψιν ὑγιῶς τῶν τέκνων μας ἀνατροφῆς.

Παρεδόθημεν ὅλοι ἀλόγως εἰς τὴν μανίαν τῆς λογιότητος καὶ φρονοῦμεν, ὅτι ἡ ἀπόκτησις ἐνὸς διπλώματος, οἰουδήποτε, εἶνε τὸ ἄκρον ἄκρον τῆς μορφώσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν μελῶν κοινωνίας ἀκμαζούσης. Εὐτυχῶς ὅμως ἀπὸ τινων ἐτῶν, ἤρξατο πνεῦμα πρακτικώτερον ἐπιπνέον τὰς κεφαλὰς ἡμῶν καὶ βλέπει τις ἤδη νέον ἀριθμόν, οὐ σμικρὸν ἐπιδιδόμενον εἰς τὰς πρακτικὰς ἐπιστήμας καὶ συντελοῦντα οὕτως εἰς ἀπολύτους καὶ ἀμέσους τῆς ἡμετέρας χώρας ἀνάγκας. Ἄν ἡ εὐτυχὴς αὕτη τροπὴ δὲν ἐπῆρχετο ἐγκαίρως, ἡμέραν τινὰ ἢ ἑβδόμην ἢ ἔθελεν ἀφεύκτως μεταβληθῆ εἰς μέγα πτωχοκομεῖον ἐπιστημόνων.

Τάξεις κοινωνικαὶ δὲν ἐμορφώθησαν ἔτι παρ' ἡμῖν, οὐδὲ θὰ μορφωθῶσιν ἴσως ποτέ, διότι ἐνῶ εἰς σπανίας πολὺ περιστάσεις, ἢ ἐνώπιον τῶν νόμων ἰσότης ἡμῶν εἶνε πραγματικὴ, ἐνώπιον τῆς φαντασίας εἰμεθα ἅπαντες ἴσοι καὶ πανόμοιοι.

Ἄλλαχού, ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ, ὑπάρχουσι τάξεις κοινωνικαὶ ἀναγνωρίζουσαι ἀλλήλας. Ἡ τάξις τῶν ἐπιστημόνων εἶνε ἀνωτέρα καὶ σεβαστὴ παρὰ ταῖς τάξεις τῶν τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν, ἡ τάξις τῶν στρατιωτικῶν εἶνε ὡσαύτως ὑπέροχος, ἡ τάξις τῶν ἐμπόρων καὶ βιομηχάνων κατέχει ἐπίσης ἀνωτέραν βαθμίδαν ἐν τῇ κοινωνικῇ κλίμακῃ, οὐχ ἥττον οὐδέποτε θέτει ἑαυτὴν ὑπεράνω τῶν πνευματικῶς καὶ λόγῳ ἐπαγγέλωτος ἀνωτέρων αὐτῆς ομάδων. Ἀφ' ἑτέρου αἱ κα-

τώτεροι τάξεις αναγνωρίζουσιν ὅρια περὶ ἑαυτὰς, τῶν ὁποίων οὐδέποτε ἐξέρχονται, οὐδὲ αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξέλθωσιν. Ἐνθυμούμαι, ὅτι εἶδον ἐν Γερμανίᾳ ἐπισκεπτήριον, φέρον τὸν ἐξῆς τίτλον ἢ κ. ὁδοκαθαριστοῦ M.

Ἐκαστος ἐκεῖ ὁμολογεῖ, χωρὶς νὰ ἐντρέπηται, τί εἶνε, οὐδὲ εὐρίσκει τις τέκνα ἀπαρνούμενα τοὺς γονεῖς των χάριν ἀξιοπρεπείας. Καὶ οὕτως ὑφίσταται πλήρης κοινωνικὴ ἁρμονία καὶ ἐκάστη θέσις, ἕκαστον ἐπάγγελμα, ἕκαστον ὑπόργημα, ἐνέχουσι τὴν πρέπουσαν σημασίαν.

Παρ' ἡμῖν πάντες καὶ τὰ πάντα συγχύζονται· τὰ δημόσια ἀξιώματα παντελῶς ἐξέπεσαν, οὐδεὶς ἀποδίδει τὸν πρέποντα σεβασμὸν, οὐδὲ πρὸς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Θέμιδος, οὐδὲ πρὸς τοὺς ἄνδρας τῆς πολιτικῆς, οὐδὲ πρὸς τοὺς διδάσκοντας. Πρὸ ὅλων αὐτῶν τῶν τίτλων, προτάσσεται συνήθως ἡ δισύλλαβος ἰδιότης ψῶρα. Ἀκούετε! ψωροβουλευτής, ψωροδάσκαλος, ψωροπρωτοδίκη. Μόνον τὸ χρῆμα ἐπιβάλλει, μόνον τὸ χρῆμα ἀναβιβάζει εἰς περιωπὴν κοινωνικὴν ἀνωτέρων. Καὶ ἐπειδὴ ὁ στίλβων οὗτος θεὸς σπανίως εὐλογεῖ τὰ βαλάντια τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀμφοτέροι αἱ κλάσεις αὐταὶ κοινωνικῶς δὲν ὑφίστανται.

Παρὰ ταῖς δύο δὲ ταύταις τάξεις, αἵτινες ἀλλαχοῦ ἴστανται ὑψηλότερον πάσης ἄλλης, ἐπικρατεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄκρα ἀφέλεια. Δὲν εἶνε ποσῶς σπάνιον φαινόμενον, στρατηγός, ἐν μεγάλῃ στολῇ ψωνίζων ῥαπαράκια ἐν τῇ ἀγορᾷ ἢ καθηγητής, προμηθευόμενος σαρδέλας ἐντὸς βριθόντος παντοπωλείου, ἢ νομικὸς τοῦ κράτους σύμβουλος παίζων εἰς τὸν λότον διὰ μίαν κόττα καὶ διαπληκτιζόμενος μετὰ τὸν λοταρτζῆν ἐν μέσῃ ὁδῷ.

Ὅλη αὕτη ἡ κοινωνικὴ ἀκαταστασία ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν κρατούσαν παρ' ἡμῖν πρόληψιν, ὅτι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τὰ ἀξιώματα τὰ δημόσια οὐδεμίαν ἄλλην ἀξίαν ἔχουσιν, εἰμὴ τὴν βιοποριστικὴν.

Δὲν γινώσκω ἂν πρόδοξος ἦνε ἡ στασιμότης, ἢ εἰς τὴν θρησκείαν πίστις καὶ ἀφοσίωσις λαοῦ τινος. Ἄλλ' ἂν πρέπη νὰ προσθέσω καὶ ἐν μικρὸν ἐκκλησιαστικὸν κεφάλαιον ἐν τῇ συντομωτάτῃ ταύτῃ συρροφῇ σημειώσεών μου κοινωνικῶν, δὲν θά μοι ἦνε δυνατὸν νὰ παραλίπω, ὅτι τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ὁσημέραι παρ' ἡμῖν ἐκλείπει.

Ἡ ἐξασθένεισις αὐτοῦ ἤρξατο ἀπὸ τῆς μυροβόλου τάξεως τῶν ἀ-

νεπτυγμένων, ὡς λέγονται, νέων καὶ ἤδη ἔχει προχωρήσει μέχρι τῶν γραιῶν καὶ γερόντων, μέχρις αὐτῶν ἔτι τῶν βρασοφόρων ἐπαγγελματιῶν. Τὰ θρησκευτικὰ ἡμῶν καθήκοντα εἰσὶ τὰ εὐκολώτερον πάντων τῶν ἄλλων παραλειπόμενα, ὁ ναὸς ὠρισμένως μόνον τοῦ ἔτους ἡμέρας δέχεται ἡμᾶς ὑπὸ τὴν στέγην του, ἅπαντες δὲ οἱ θρησκευτικοὶ τύποι ἀπέμειναν ἀναμνήσεις παρωχημένων χρόνων. Αἰτία τούτου, κατ' ἐμὴν γνώμην, εἶνε αὐτὴ ἡ τυπικὴ παράστασις τῆς ἡμετέρας θρησκείας, διότι μόνον ὁ Θεὸς εἶνε αἰώνιος, αἱ θρησκείαι ἔχουσι ὄρια χρονικὰ καὶ πρέπει ν' ἀκολουθῶσι τὴν γενικὴν οὕτως εἰπεῖν ἀνὰ μακρὰς περιόδους μεταβολὴν τῶν ιδεῶν καὶ τῶν ἔξεων τῶν λαῶν.

Καὶ περὶ φιλολογίας τίποτε; Δὲν εἶνε εὐχερὲς νὰ ὀμιλήσῃ ἡ γράψῃ τις περὶ τῆς νεωτάτης φάσεως τῆς ἑλληνικῆς ἢ μᾶλλον τῆς ἀθηναϊκῆς φιλολογίας. Εἶνε τόσον ἰδιότροπος, τόσον ἀκνόνιστος, τόσον ἀρχαία ἔτι, ὥστε ἀναγκάζεται τις ἀντὶ νὰ κρίνῃ νὰ συγχορῇ ἀδίκως.

Δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ ἡ νεωτέρα ποίησις τῶν φιλημάτων καὶ τῶν λογοπαιγνίων ποίησις λεπτουργικὴ. Διότι οἱ ποιηταὶ ἡμῶν φαίνονται χρώμενοι ἐπιτυχέστερον τὴν σφύραν τοῦ λεπτουργοῦ ἢ τὴν λύραν, ἣτις ἄλλοτε τοῦλάχιστον τοῖς ἀνῆκε. Βλέπετε μίαν ιδέαν ἀσημον καὶ ἀνόητον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τόσῳ καλῶς ἐξειργασμένην, μὲ τὴν χάριν, μὲ τὴν καλαισθησίαν, ὥστε σὰς ἐκλύει, σὰς εὐχαριστεῖ, ἐνίοτε δὲ καὶ σὰς συγκινεῖ. Ἄλλ' ὅταν ὅλη αὐτὴ ἡ τέχνη τῆς γραφίδος τεθῇ κατὰ μέρος, ἀπομένει ἓν τερατάκι ἐμπνεύσεως, τερατάκι αἰσθήματος, τερατάκι δημιουργίας.

Τὸ δημόσιον τὸ ἑλληνικὸν ἐν τούτοις δὲν χειροκροτεῖ μὲ τὴν καρδίαν του οὐδὲ τὴν τόσῳ ἐλαφρὰν ταύτην ποίησιν, τὴν θέλει ἔτι ἐλαφροτέραν καὶ ἀγαπᾷ περιπαθέστατα ἐκείνους, οἵτινες ἀστειολογοῦσι στιχοπλοκοῦντες, διότι ἔχομεν καὶ ἀστείους ποιητάς, ὅπως ἄλλοτε εἶχομεν σατυρικούς. Ὅσον ἀφορᾷ τῶρα τὰ δραματικὰ ἡμῶν προϊόντα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, κατέληξαν ἅπαντα σχεδὸν δραματικώτατα, θανάτῳ ἅμα τῆ γεννήσει των.

Καὶ τῶρα εἰς τὸ σκόλον. Ἡ Ἑλληνίς ἔχει ἔμφυτον τὴν εὐγένειαν τοῦ ἠθους· ἀρκεῖ μικρὰ τις κλλιέργεια τῆς φυσικῆς ταύτης ἀρετῆς,

βραχυχρόνιός τις κοινωνική διάπλασις, ἔν' ἀποβῆ ἀρίστη οἰκοδέσποινα, ὄχι τόσον ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ οἴκου διοίκησιν, ὅσον ὡς πρὸς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις αὐτοῦ. Ἐν τῇ αἰθούσῃ της, ἡ Ἑλληνὶς οἰκοδέσποινα, οὐδαμῶς ὑστερεῖ τῶν γυναικῶν τῆς Δύσεως. Γινώσκει κάλλιστα τὴν κοινῶς ἀνεγνωρισμένην ἐθιμοτυπίαν καὶ ἔχει ζωηρότατον καὶ ἔτοιμον τὸ πνεῦμα, καταθέλγουσα ἐν τῇ συνδιαλέξει. Ὑποπίπτει μὲν ἐνίοτε εἰς κρίσεις περὶ προσώπων καὶ οἰκογενειῶν ἐν βριθούσῃ αἰθούσῃ, ἀλλὰ τὸ ἄτοπον ταῦτο δικαιολογεῖται πληρέστατα, ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὕλης πρὸς συνδιάλεξιν ἐν ταῖς ἡμετέραις κοινωνίαις, τὰς ὁποίας μόνον αἱ πολιτικαὶ διαμάχαι καὶ τὰ ἐπεισόδια τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου συγκινοῦσι καὶ ἐκπλήττουσιν.

Ἡ Ἑλληνὶς οἰκοδέσποινα κατέχει πλείω πάσης ἄλλης τὴν δύναμιν ν' ἀποκρούῃ τοὺς πειρασμούς, τοὺς ὁποίους ἐπολλαπλασίασε σήμερον ἢ εἰς ἄκρον προηγμένη κοινωνικὴ ἐλευθεριότης. Μόνον σύζυγος κοῦφρος καὶ ἀσύνητος δύναται νὰ τὴν παρωθήσῃ εἰς παραπτώματα. Ἄς λέγουσιν ὅ,τι θέλουσι περὶ τῶν γυναικῶν ἡμῶν ἐκεῖνοι, εἰς τὰς χώρας τῶν ὁποίων ἡ αἰδὼς σπανίως χρωματίζει τὰς παρειὰς τοῦ ἀθροῦ φύλου. Αἱ Ἑλληνίδες ἔχουσι πολὺ μεγάλην περὶ τιμῆς ἰδέαν καὶ εἰσὶν ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην κατὰ ἀνώτεραι ἀπὸ γυναικῆς.

Ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν χορῶν κατ' ἐξαιρέσιν ἡμεῖς μόνον λαμβάνομεν ἀναψυχὴν καὶ τερπόμεθα. Συνήθως βασανιζόμεθα ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐν κάλλει, ἐν περιβολῇ, ἐν προτιμήσεσιν ὑπεροχῆς. Τίποτε δὲν θέλγει τὴν Ἑλληνίδα ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ λάμπροτέρου χοροῦ, ὅταν δὲν πεισθῆ, ὅτι ὑπερέχει μεταξὺ πασῶν, ὁ ἐγωισμὸς αὐτῆς εἶνε τόσῳ μέγας, ὥστε ὅλα τὰ λοιπὰ αἰσθήματά της ὑποκύπτουσιν αὐτῷ.

Ἐπειτα εἶνε ἡ πολυτέλεια ἢ ἄμετρος, ἥτις μᾶς τυραννεῖ. Πόσαι καὶ πόσαι εἰς τοὺς χοροὺς μᾶς δὲν μεταβάλλονται εἰς κινήτὰ ἐνεχυροδανειστήρια, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὅλος ὁ ὄμιλος τῶν ἀπουσῶν φίλων δύναται ν' ἀναγνωρίσῃ ἰδίᾳ κοσμήματα. Πόσαι καὶ πόσαι δὲν θυσιάζουσι τὴν οἰκογενειακὴν γαλήνην καὶ τὴν ἀξιοπρέπειάν των εἰς μίαν πολυτελεῖ ἔνδυμασίαν, τὴν ὁποίαν ταῖς ἀρνεῖται τὸ βλαάντιόν των, ἀλλὰ ταῖς ἐπιβάλλει ἡ ματαιότης των. Πόσαι καὶ πόσαι δὲν συντελοῦσιν εἰς τὸ αἰώνιον ἔλλειμμα τοῦ ἐλληνικοῦ προὔπολογισμοῦ, πόσαι καὶ πόσαι δὲν ἀναγκάζουσι τοὺς μακαρίους συζύγους των ἀντὶ νὰ διαχειρίζωνται, νὰ μεταχειρίζωνται τὰ ἐμπιστευόμενα αὐτοῖς ξένα κε-

φάλακx. Καὶ βεβαίως εἶνε ἡ κρατοῦσα παρὰ τῆ γυναικί ἀδυναμία ἡ φιλαρέσκεια, ἀλλὰ παρὰ τῆ Ἑλληνίδι ἐκδηλοῦται αὕτη εἰς μέγαν, εἰς ἄμετρον βαθμόν.

Ἐτέρα ἔλλειψις ἡμῶν ἀξιοδάκρυτος, ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν χορῶν ἰδίως ἐπιτεινομένη, εἶνε ἡ περιφρόνησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν συνειθίσκαμεν νὰ θεωρῶμεν ἀπρεπῆ εἰς τὰ χεῖλη ἀνθρώπων λεπτῆς ἀνατροφῆς. Ὀμιλοῦμεν συνήθως γαλλιστί καὶ παριστῶμεν οὕτω τὸ θέαμα βαρβάρου λαοῦ, ὅστις καὶ τὴν γλῶσσαν του αὐτὴν δανείζεται παρὰ τῶν ξένων, ὡς δανείζεται παρ' αὐτῶν τὴν ὕλην τοῦ ἱματισμοῦ του.

Τὰς ἄνω γραμμάς, ἀποσπάρματα ἐκ σημειώσεων, ἃς τινες πρὸς εὐρυτέραν κοινωνικὴν μελέτην εἶχον ἄλλοτε συλλέξει, τολμῶ ν' ἀποστείλω τῷ φιλτάτῳ κ. Ἀρσένῃ εὐμενῶς λίαν ὅσον καὶ ἐπιμῶνας αἰτοῦντί με ἀρθριδίον τι διὰ τὴν πολῦτιμον ἐπινομιδα του. Ἐλπίζω δὲ εἰς καιρὸν εὐθετώτερον νὰ κάμω πληρεστέραν τῶν σημειώσεών μου τούτων χρῆσιν, καθότι μελέται κοινωνικαὶ τοιαῦται, καίτοι μεγίστης σκοπιμότητος οὔσαι, ὀλοτελῶς σχεδὸν παρ' ἡμῖν ἐλλείπουσιν.

Ἰούσιος 1888.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ε. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΗΜΑ ΕΗΡΩΝ ΑΝΘΕΩΝ

Δ ῶ ρ ο ν τῆς 'Ε. Β.

Τὴν ἁρμονίαν ταύτην τῶν ἀνθῶν,
ὅσα ἡ χεῖρ σου ἔχει συνδυάσει,
ἐν συγκινήσει βλέπω καὶ ἐκτάσει,
ὡς ἄσμα γοητεύει με ὠραῖον.

Πᾶν ἄνθος διηγεῖται σιγαλέον
ὅσα ποτὲ φωνὴ δὲν θὰ ἐκφράσῃ,
ὅσα τὸ ἔαρ ἐν τῇ ἀναστάσει
εἰς τὴν καρδίαν ψάλλει μύρα πνεόν.

Τῶν λογισμῶν σου τὸ παρθένον βεῦμα,
ὅπερ συνώδευσε τὴν ἐργασίαν,
τὰ ἄνθη-ταῦτα τὰ ξηρὰ ποτίζει.
Καὶ τὸ φαιδρὸν καὶ ἀφελές σου πνεῦμα,
πλεχθὲν εἰς τῶν ἀνθῶν τὴν ἁρμονίαν,
μὲ ἄρωμα καὶ χρῶμα τὰ στολίζει.

(Αὐγούστου 1888)

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΙΟΣ